

Den græsk-romerske kulturs placering i Europa

AF SUSANNE HØEG

RESUMÉ: Den græsk-romerske kultur er europæisk kulturs urform. Den ligger gennem Europas historie dels som en kultur i løbende udvikling, dels som den urform, man i historiens brændpunkter gang på gang er vendt tilbage til og har ladet sig inspirere af, som det skete i renæssancen og i oplysningstiden. Det 20. århundredes opgør med den borgerlige dannelse, som man ser det i den kulturradikale bevægelse, har været katastrofal for det danske uddannelsessystem fra folkeskole til universitet. Værst er det gået ud over de klassiske studier, som stort set er ved at forsvinde. Det er et ulykkeligt overgreb begået af ren og skær uvidenhed. Det er sidste udkald for at besinde sig på, om det virkelig er det, vi ønsker. Norge og Sverige, som har gennemført projektet, fortryder det bittert.

Grækerne formede som de første den vestlige civilisation: I det økonomiske grundlag var der tale om et handelssamfund med deraf følgende bykultur og udviklet differentiering i erhverv. Politisk diskuterede grækerne fordele og ulemper ved de forskellige forfatninger og skabte det første demokrati. Som de første udviklede grækerne naturvidenskab, idet de ved reduktion udtænkte og formulerede lovmæssigheden i naturens mangfoldighed. På det filosofiske plan diskuterede de menneskets mulighed for erkendelse, dets situation i forhold til den omgivende natur og forholdet til medmennesket. Som de første formulerede grækerne sig i de litterære genrer, vi stadig benytter, og udviklede det formsprog, hvorpå vestens kunst og arkitektur siden har bygget. Den græske kultur er således den europæiske kulturs urform.

Da *romerne* overtog herredømmet i Middelhavsområdet i løbet af 3. – 1. årh. f. Kr. var den erobrede kultur græsk. Den fond af viden om vilkårene for et menneskes liv i en bykultur, som romerne fandt i den græske verden, fik kolossal indflydelse. Civilisationsprocessen i Rom udviklede sig i en dialog med de græske erfaringer. Formen for den mægtige romerstats kulturelle overbygning var græsk – og i den forstand har vi med romerne

den første renæssance – men sproget var latin og basis den romerske bonde- og krigerkulturs udprægede organisationstalent.

Med den følgende erobring af det meste af Europa og skabelsen af *Imperium Romanum* gennemførtes en civilisationsproces i de erobrede områder parallel til den, romerne selv havde gennemgået i de foregående århundreder, men nu med den romerske kultur og det latinske sprog som standardsættere. Der blev bygget byer efter romersk byplanlægning med fora, teatre, badeanlæg, akvædukter etc. Der blev handlet på romeravis, der blev holdt romerret. Med importen af kulturens fænomener fulgte ordene for dem: 'theatrum', 'arena', 'murus', 'aquaeductus'. Skulle der læses og skrives – og det kræver et civiliseret samfund – kunne det kun gøres på latin, da lokale skriftsprog ikke eksisterede. Latin blev det internationale sprog. I denne periode grundlægges det fælles ordforråd i de europæiske sprog.

Om man vil kalde det en succeshistorie ud fra det synspunkt, at civilisationen evnede at slå igennem, eller en trist fortælling om undertvungne folkeslag, der aldrig fik deres egne kulturelle muligheder rigtigt afprøvet, er en temperamentssag. Men det vækker til eftertanke, at denne den første vestlige civilisationseksport stadig foregår, nu fra den civiliserede vestlige verden til 3. verdenslandene, og at sproget, der formidler kulturen, engelsk, stadig består af mere end 60 % latin.

Den græsk-romerske indflydelse i Europa

Europas historie mellem oldtid og nutid er præget af forskellige kulturelle bevægelser, hvis fællestræk er en stadig forholden sig til grundlaget: den antikke græsk-romerske kultur. *Kristendommen* er en af de betydeligste. Alt for ofte overbetones kristendommens jødiske baggrund. Ganske vist var Jesus jøde, men kristendommen voksede frem i den hellenistisk-romerske verden. Kristendommens grundtekst, Det ny Testamente, er græsk, og medens den senere kristne litteratur i den ortodokse kirke naturligvis er på græsk, er den i den vestromerske kirke på latin. Det var romerne, der tog Kristendommen til sig og formulerede den ind i deres latinske kultur, gav den filosofisk overbygning på basis af og i overensstemmelse med tidens græsk-romerske filosofiske tænkning. Med de kristne munkes mission i Nordeuropa i middelalderen slog den latinske kultur og det latinske sprog sig for alvor ned også nord for Rhinen, ikke blot med skrift og bog, men også med helt materielle ting som romersk byggeskik, kirker og klostre – og hospitaler.

For *middelalderen* var den latinske kulturarv en selvfølge, men

Fig. 1: Kortet viser Roms magtområde, da imperiet var på sit højeste. John Senex »A Map of the Roman Empire in its Maturity« (udgivet 1719).

tonet af den retning den kristne kirke havde formet den i. Da de norditalienske byer i senmiddelalderen begyndte at vokse til store handelssamfund, voksede på ny diskussionen af menneskets placering i den materielle verden frem. Bortgemte, glemte og tabte, men på forunderlig vis igen tilvejebragte tekster fra den græske og romerske oldtid dannede baggrund for de diskussioner, der blev renæssancemenneskets opgør med den kristne kirkes stivnede ortodoksi. *Ad fontes* (til kilderne) bliver symbolet på den frisættelse af mennesket, *renæssancen* havde som sit mål. Med Platon og Aristoteles samt Cicero og Seneca i hånden og under stærk indflydelse af de på antikke kilder byggende videnskaber formedes det menneskesyn og kultursyn, vi stadig er nødt til at vedkende os og forholde os til.

Under de borgerlige demokratiers fremvækst i *oplysningstiden* var det igen den menneskelige frisættelse, der var på programmet. Et voksende og økonomisk stærkt borgerskab med ønsker om politisk lighed blev drivkraften bag en fornyet intens dialog med antikken. Forbilledet for de moderne demokratier blev mest direkte den romerske republik og dens institutioner, mens det græske demokrati svævede som den utopiske drøm derover. Nyklassicismens yndlingsforfatter blev Cicero, hans heroiske kamp

for republikken idealet. Kunst og arkitektur blev atter fornyet i dialog med antikken i det nyklassicistiske formsprog.

Den græsk-romerske antikke kultur har spillet en afgørende rolle for udviklingen i Europa. Dels har den ligget som en stadig understrøm i form af sprog og kultur i udvikling, dels har den i de store brændpunkter været den direkte inspirationskilde til store forandringer. Dens styrke har hver gang været interessen for frihed og humanisme.

For det 21. århundredes vestlige civilisation leverer viden om antikens sprog og kultur stadig den samlende forståelsesramme, som gør det muligt at forstå resten. Kender vi ikke den antikke kode, går vi grundigt vild i analyserne af vores egen kulturelle identitet. Samtidig er viden om denne afgørende for at kunne forholde sig til kulturer, der er fremmede, ikke mindst fordi det skaber forståelse for, at de fremmede har en tilsvarende, blot anderledes, historie bag deres kulturelle identitet. Det er ikke bare dumt, men også umådelig farligt at lade, som om disse mekanismer ikke eksisterer i en verden, hvor kontakten mellem forskellige kulturer aldrig har været større.

Marginaliseringen af antikstudierne

Den kulturelle udvikling i det 20. århundrede har været katastrofal for antikstudierne. Marginaliseringen af de klassiske fag, og det gælder især sprogene, latin og græsk, er i dag så kraftig, at man må frygte for, om de har en fremtid, hvis der ikke gribes ind. Med skoleordningen i 1871 blev der med den naturvidenskabelige linje skabt et alternativ til en gymnasieordning, der væsentligt hvilede på fagene latin og græsk. Med gymnasieformen i 1903 kom den nysproglige linje til. På den nysproglige linje var der ganske vist en del latin, men græsk var nu forbeholdt de elever, der søgte den klassisk sproglige linje. Til gengæld indførtes faget oldtidskundskab, hvor undervisningen i græske tekster foregik på basis af danske oversættelser, for alle de elever, som ikke havde græsk. Latin, der siden antikken havde været en del af det naturlige dannelsesgrundlag for den gruppe, der ønskede videregående uddannelser, blev gradvist fjernet på den nysproglige linje. I begyndelsen af 1970'erne blev undervisningen i 3.g skåret væk med indførelsen af den forlængede weekend, i begyndelsen af 80'erne blev den lille latinprøve fjernet fra folkeskolen som adgangskrav til sprogligt gymnasium, og med valgfagsgymnasiet reduceredes timetallet i latin til kun 3 timer ugentligt i sproglig 1.g. Gymnasieformen, som nu er undervejs har slet ikke plads til latin!

Årsager

Der er mange årsager til denne udvikling. En af de vigtigste er *industrialiseringen*. Kravene til uddannelse har naturligt fulgt samfundets behov. Før industrialiseringen uddannede gymnasiet studenter, der gik på universitetet og tog uddannelser, der skulle sætte dem i stand til først og fremmest at beklæde stillinger i statsadministrationen, i retsvæsenet, i kirken, som læger og som lærere i gymnasieskolen og ved universitetet. De nye borgerlige demokratiers borgerskab havde stort set de lange videregående uddannelser som deres privilegium i kraft af deres mulighed for at finansiere dem. Ved overgangen mellem det 19. og 20. århundrede var det ca. 1,5% af en ungdomsårgang, der tog studentereksamen. Med industrialiseringens gennemførelse øgedes behovet for uddannelse voldsomt, og udbuddet af forskellige lange videregående uddannelser blev drastisk forøget. Der var brug for langt flere med tekniske og naturvidenskabelige uddannelser for at tilfredsstille industriens behov. Det linjedelte gymnasium fra 1903 skal ses i sammenhæng med denne udvikling og må betragtes som en fornuftig tilpasning af ungdomsuddannelserne til et ændret samfund med nye behov. Jagten på intelligensreserverne uden for borgerskabets rækker satte ind. Samtidig foregik der en politisk udvikling, som formede sig som et oprør fra de ikke-privilegerede mod borgerskabet. Målet var at få del i privilegierne i form af større politisk indflydelse og større indtjening. Det havde egentlig også været på programmet under den franske revolution, men var mislykkedes, idet borgerskabet i de tidlige borgerlige demokratiers historie havde sat sig tungt på deres nyvundne privilegier.

Oprøret mod borgerskabet formuleredes tidligt i århundredet – blandt andet stærkt af de *kulturradikale*. På alle fronter gik de til angreb på borgerskabet. Selv tilhørte de borgerskabet, de var særdeles veluddannede og velplacerede i samfundet, men tog de svages parti som regel med socialismen som deres politiske og ideologiske udgangspunkt. Ungdomsoprøret i 60'erne og 70'erne må ses som det store gennembrud for de kulturradikales tanker i en større og bredere bevægelse.

Gymnasiereformen, som nu er på vej, kan opfattes som (måske) sidste stadie i denne udviklingsproces. Der er i hvert fald to levn fra det 20. århundredes tænkning, der i denne proces gør det meget vanskeligt for de klassiske fag at overleve: Det ene forhold er kulturradikalismens opgør med den borgerlige dannelse. Det andet var samme kulturradikales opgør med den gældende pædagogiske praksis, kadaverdisciplinen. Det er nu sidste udkald for at besinde sig på, om vi her ved starten af det 21. århundre-

de er enige i dette opgør med dannelsen, om det er et hensigtsmæssigt tanke-sæt, eller om vi er modne til at gøre op med forrige generationers vanetænkning.

Opgøret med den borgerlige dannelse

Den borgerlige dannelse, der jo oprindeligt var borgernes mulighed for at hævde sig over for adelen – og ikke en modsætning til proletariatet – hvilede i høj grad på oplysningstidens idealer og havde dermed for en meget stor del antikstudier som sin inspirationskilde og baggrund. Fuldstændig paradoksalt blev denne borgerlige dannelse betragtet som elitær, undertrykkende og udemokratisk. Grundtvig og de gamle kulturradikale havde forstået, at viden, uddannelse og dannelse var den eneste sikre vej til at kvalificere debatten om det fælles og dermed stabilisere demokratiet. Projektet gik for dem ud på, at så mange som muligt skulle have del i dette dannelsesgrundlag. Dette projekt gik tabt, da udvandede folkelige kulturradikale bevægelser fra 1960'erne og frem formulerede et syn på dannelse og uddannelse, som har været ødelæggende for den danske folkeskole, gymnasieskolen, universiteterne og dansk kultur.

Arven fra ungdomsoprøret: autoritetsoprøret

Da studenterne i 1968 besatte universiteterne, var oprøret i høj grad rettet mod professorvældet og dets ret til at formulere læseplaner. Ud fra et misforstået lighedsideal, der hed, at din mening er lige så god som min, krævede studenterne adgang til selv at formulere, hvad studierne skulle indeholde. Deres mening var jo ligeså god som professorernes, som i øvrigt ifølge studenterne kun var interesseret i at fastholde et forældet borgerligt dannelsesideal. Synspunktet var udtryk for ungdommeligt overmod, for hvordan skulle en studerende, der endnu ikke har beskæftiget sig indgående med sit fag, eller været igennem alle dets discipliner, kunne fastsætte et relevant pensum. Det kræver overblik fra erfarne fagfolk at kunne den slags. Ikke desto mindre tiltvang studenterne sig retten til det med katastrofale følger for de årgange, der kom efter. Værst gik det ud over humaniora. Af gode grunde var det ikke nemt at argumentere for, at studenterne på jura eller medicin selv kunne fastsætte, hvad der var relevant for uddannelserne – det menneskelige legeme og lov-korpus var nu engang, som det var – og skulle man kunne udføre sit hverv, var det indlysende, at

Fig. 2: Fortidens fald? Foto: Rick Davis.

man måtte kende til disse ting. Men på humaniora gik det fint – eller rent galt. Og det er humaniora, der har måttet betale prisen.

Historyesynet

Århundredets politiske motor, socialismen, var ungdomsoprørets ideologiske grundlag, og i sammenhæng hermed definerede studenterne historien som *revolutionens historie*, som i bedste fald tidligst startede med den franske revolution i 1789 og den spæde industrialisering. Dermed afskar man de første 2500 år af europæisk kultur. Den frisættende kraft, som de klassiske studier hidtil havde haft monopol på, blev nu omdannet til at tage sit udgangspunkt i Marx og Lenin, og studenterne var aldrig kommet så vidt, at de vidste, at gode gamle Marx selv havde fået sine ideer fra studier i sine fag, klassisk filologi. Han var sådan set endnu et eksempel på, hvordan de klassiske studier havde inspireret til et projekt, der havde menneskelig frisættelse på dagsordenen.

En anden parallel tendens er den kritik, der rettedes mod den hidtidige historieforsknings beskæftigelse med de store personligheder. De betragtedes som i sig selv intetsigende kransekagefigurer, mens det egentligt interessante var deres basis – arbejderklassen, *masserne*, der havde været genstand for deres udbytning og despoti. Med socialismens løfter om frihed og lighed for dem, der skabte samfundsgoderne ved hårdt arbejde, vendte historieskrivningen sig fra en beskrivelse af magthaverne til en beskrivelse af arbejderen, den almindelige mand. Det var på alle måder en smuk og sympatisk tanke, at det almindelige menneske uden den store historiske indflydelse skulle føle sig værdifuld. I beskæftigelsen med arbejderens kultur var der et påtrængende behov dels for at skabe forståelse i andre lag for kulturelle værdier i arbejderklassen, dels for at give denne klasse en identitet. Under den synsvinkel udviklede historieskrivningen sig i 70'erne og 80'erne til en klassernes historie: slagteriarbejdernes historie, kvindernes historie, børnenes historie etc. Mens denne nye vinkel på historien kunne have været en berigelse af historieskrivningen, begik man den fatale fejl at lade den erstatte den store historie.

Det enkelte individ skal selvfølgelig i snæver forstand søge sin identitet i det nære, slægt, arbejdsfællesskab, omgangskreds, som er dets basis i genetisk og i snæver kulturel forstand. Men en beskæftigelse med den store historie er samtidig den enkeltes introduktion til det større fællesskab – sprogligt og kulturelt – som han er medlem af, dels det nationale og bredere set det internationale. I endnu højere grad end det nære påvirker denne store historie den enkeltes liv, og i vores demokratiske verden stilles der endog meget store krav til individets evne til at fortolke de store kultursammenhænge, som individet er en del af og – ikke mindst – ansvarlig for.

Endnu et grundtræk ved ungdomsoprørets historiesyn var det *kosmopolitiske*. Solidariteten strakte sig til hele verden, og studierne af revolutionerne var lige vigtige, hvad enten de foregik i Sydamerika, Afrika eller Kina. Europæisk historie var imperialismens og undertrykkelsens historie, som der var al mulig grund til at have dårlig samvittighed over, mens de moderne socialistiske revolutioner var vejen frem til alle folkeslags forening i den store solidariske fred. Et sidestykke hertil udgjorde bevægelser inden for ungdomsoprøret, der søgte erkendelse, sandhed og fred i andre kulturer, som man betragtede som mere harmoniske, og som ikke led af kristendommens kedelige og undertrykkende træk, missionen. Det kunne være den indiske, den indianske eller islamiske kultur.

Disse tre tendenser i ungdomsoprøret, her med historiefaget som eksempel, altså afvisningen af historiens betydning før 1789, undsigelsen af

den store historie og kosmopolitismens ligestilling i betydning af alle kulturers historie fik katastrofale følger for de klassiske fags stilling på universiteterne. Dels var fagene i sig selv suspekte, fordi de repræsenterede et borgerligt dannelsesgrundlag, dels betød det nyformulerede historiesyn, at der ikke længere var grund til at opretholde undervisningen i latin og græsk. Hvis Europas historie først startede i 1789, og målet var at studere revolutionerne, arbejderklassen og de fremmede kulturer, var der ingen grund til at lære de sære og svære gamle sprog.

En paralleludvikling foregik i *dansk og fremmedsprogsstudierne*. Latin var noget uretfærdigt blevet gjort til indbegrebet af den sorte skole – lektor Blomme havde haft en vældig gennemslagskraft. Symbolet på den sorte skoles kadaverdisciplin var blandt andet grammatikrytteri, og de studerende skulle nok selv bestemme, om det var godt, og det mente de ikke, det var. Sprog var til, for at mennesker kunne kommunikere med hinanden, og grammatik var kun en hæmsko for den frie, sproglige udfoldelse. Altså nedtonedes grammatikundervisningen alle steder, nogle steder – f.eks. på danskstudiet – forsvandt den helt. Konsekvensen blev, at studenterne i løbet af 70'erne og de tidlige 80'ere fik fjernet latin som adgangskrav til humaniora.

Epidemien bredte sig til resten af uddannelsessystemet nedad til folkeskole og gymnasier. Det, som hos de gamle kulturradikale var formuleret som et tiltrængt opgør med læreres og forældres ret til at slå børn eller terrorisere dem på anden vis, endte i friheden for studerende og elever til selv at formulere, hvad de ville beskæftige sig med. Det er lysten, der driver værket. Ansvar for egen læring. Men hvor blev de voksne professionelle ansvar af? De lagde det fra sig af angst for at være undertrykkende.

Modernitetens projekt, som handlede om at frisætte folket, er endt i en totalt misforstået folkelighed. Enhver har lov at have sin egen mening. Jo vist. Men er det også sådan, at enhver mening er lige god? Er det sådan, at bare flertallet kan enes, om at sendefloden på tv skal fyldes med programmer om studieværter, konkurrencer, hvor man kan vinde penge, og dårlige amerikanske film og serier, så er det godt? Er det sådan, at det masseproducerede billede af hjorten ved skovsøen er lige så godt som et af Picasso? Er det sådan, at det store publikum er i stand til at vurdere kunst bedre end f.eks. kunsthistorikere? At patienten er bedre til at diagnosticere end lægen? At den almindelige vælger er bedre til at gennemskue dansk økonomi end økonomen? Er det sådan, at bare man kan skrabe stemmer nok sammen til at lovgive om, at det er rigtigt at slå sin bedstemor ihjel, så er det den rigtige beslutning? Selvfølgelig er det ikke sådan. Uddannelse og

dannelse i et demokratisk samfund bør netop gå ud på at give så mange som muligt mulighed for at få så bred indsigt som muligt, at kvalificere den enkelte til at kunne deltage i den demokratiske og kulturelle debat.

Alt er lige gyldigt. Dvs. alt har samme værdi. Dette er under senmoderitetens diktatur blevet til, at *alt er ligegyldigt.* Det er din mening, der gælder lige så godt som min – synes du, at kronhjorten er større kunst end Picasso, er dit synspunkt lige så meget værd som kunsthistorikerens. Det er indlysende forkert, og uddannelse og dannelse har det svært under sådanne vilkår – for hvilken grund er der egentlig til at undervise i f.eks. kunst, hvis dogmet lyder, at man ikke bliver bedre til at forstå kunst ved at lære om det?

Desværre er det sådan, det fungerer i uddannelsessystemet. Endnu engang er der sket en paradoksudvikling i forhold til intentionerne. Den moderne pædagogiske tænkning er som nævnt endnu en aflægger af kulturradikalismens autoritetsopgør, og der har i høj grad været brug for et sådant opgør med stivnede undervisningsformer og alt for barske lærere. Der har været behov for at sætte eleven i centrum, men det er sket på en sær og misforstået facon. »Alle skal være med.« Ja, det skal de. Men måske kan alle ikke være med til samme niveau. »Det, ikke alle kan lære, skal ingen lære«. Det var galt, og det er man da også omsider ved at erkende nu. Det har nemlig nu vist sig, at det danske skolesystem, der frem til 1960'erne byggede på Grundtvigs uddannelsestanker, og som formåede at hente hyrdedrengen ind og gøre ham til professor på Rigshospitalet, under især de seneste tre årtiers reformtænkning har udviklet sig til en farce af en skole, hvor der ikke ydes nogen form for hjælp til de svage, der har brug for at bryde sociale barrierer, og hvor de stærke kun klarer sig i kraft af deres privilegerede miljøer. Mønsterbrydere er blevet en sjælden race i Danmark, der nærmest er uddød. Det er tankevækkende, at de mange fra 68-generationen, der selv var mønsterbrydere i kraft af et fagligt solidt uddannelsessystem – måske det bedste nogensinde – og som nu sidder som forvaltere af uddannelsessystemet, ikke kan se, at uddannelsessystemet skal korrigeres afgørende, hvis vi ønsker, at succeshistorien med mønsterbrydning skal fortsætte. Det kan umuligt passe, at 68-generationen som sit eftermæle vil have stående, at det frisættelsesprojekt, den havde på dagsordenen, slog fejl, uden at nogen løftede en finger for at korrigere det – i så fald vil det nemlig næsten ligne en gentagelse af historien fra revolutionstiden, hvor borgerskabet først ønskede frihed for alle, men da de selv havde opnået privilegierne alligevel kun ønskede, at de selv skulle have dem.

Latin som formidler af sproglig viden og bevidsthed

Menneskers kommunikation foregår væsentligst gennem sproget i tale og skrift. Gennem sproget udvikler individet sig, mundtligt i samtalen, skriftligt gennem læsning og egen skriftlig formulering. Jo større sproglig kompetence den enkelte har, desto mere nuanceret er de analyser, han kan foretage, og desto mere lødig en debat evner han at deltage i. Beherskelse af sproget giver mulighed for indflydelse og må derfor følges af etikken, men samtidig er sprogbeherskelsen et værn mod magt og overgreb, og det demokratiske samfunds mest basale fundament er den enkeltes evne til så kvalificeret som overhovedet muligt at kunne deltage i den fælles kulturelle debat. Det demokratiske samfund bliver meningsløst, hvis det ikke sørger for at udstyre sine borgere med sproglige evner til reel deltagelse i samfunds- og kulturlivet.

Den mest nuancerede debat foregår i skriftkulturen, og derfor har skrevne tekster altid været skoleundervisningens udgangspunkt. Når man i dag peger på ungdomskulturens orientering mod billeder og lyd, er det vigtigt at gøre sig klart, at denne filmens og musikkens kultur ikke kan erstatte den hidtidige skriftkultur. Vil man gøre filmens og musikkens indhold/budskab (hvor lødigt det end er) til genstand for mere end en envejskommunikation, må man nødvendigvis gøre det i ord – på skrift eller i tale. Man kan næppe forestille sig folketingsalen omdannet til en koncertsal eller en biograf, hvor debatten føres med vekslende kortfilm eller guitar-soloer.

Skal kommunikationen lykkes, må der herske enighed om redskabet, sproget, ellers bliver kommunikationssituationen uigennemsigtig, og forståelsen forplumres. Erkendelsen bliver den enkeltes alene, hvis han ikke kan være sikker på, at budskabet opfattes efter de samme regler, som det afsendes i. I arbejdet med grammatik etableres det kendskab til sprogets regler, der er så vigtigt for, at kommunikationen kan lykkes. Men da sproget ikke alene er et udtryksmiddel, men også et erkendelsesmiddel, formidler studiet af grammatikken også viden om de kategorier, vi opfatter tilværelsen i. Da disse kategorier er historisk og kulturelt bestemt, er de ikke de samme for en kineser og en dansker. Men der er stor overensstemmelse mellem det danske sprogs kategorier og den øvrige vestlige civilisations, fordi vores fælles kultur og sprog var og er latin.

I de senere år har der i gymnasiet været stor interesse for at arbejde med grammatik på tværs, i erkendelsen af at sprogindlæringen lettes og sprogindsigten skærpes, hvis der kan etableres en sådan fælles grammatik.

(De elever vi modtager i gymnasiet udmærker sig ved deres lyst og vilje til at udtrykke sig om hvad som helst, men mangler i foruroligende grad evnen til at udtrykke sig præcist og nuanceret). Vellykkede har disse forsøg med tværgrammatik aldrig rigtig været, fordi undtagelserne hurtigt kommer til at skygge for det fælles. I Undervisningsministeriets rapport »Sproglig viden og bevidsthed« anbefales det, at der i det mindste indføres fælles grammatiske betegnelser, de latinske, med den begrundelse, at det er de internationale. Hvis det tværgrammatiske arbejde rigtigt skal lykkes, må det foregå på basis af latin. Ingen af de moderne vestlige sprog er ren latin, men alle har de meget omfattende dele af deres struktur fælles med latin. Det fælles felt er ikke helt det samme for f.eks. fransk, tysk, engelsk og dansk, men hver gang man arbejder med en grammatisk problemstilling i latin, kan der henvises til et tilsvarende i et eller som regel flere af de moderne sprog.

Der er næppe tvivl om, at den sproglige kompetence, man i dag med ringe held forsøger at reetablere gennem tværsprogsgrammatikken, tidligere blev formidlet af latinundervisningen i folkeskolen. Alle, der har fået denne undervisning, beretter om, hvor megen indsigt i almindelige sproglige kategorier det gav dem at få denne indføring i latin, samt hvor stor gavn de har haft af det i forbindelse med fremmedsprogsundervisningen.

En anden side af sprogundervisningen, som er særdeles vigtig for den enkeltes evne til selv at kunne udtrykke sig nuanceret, er arbejdet med sprogets forskellige udtryksmidler, stilistik og retorik. Den latinske litteratur rummer en meget stor fond af tekster, der vurderet ud fra deres litterære kvaliteter i sig selv er verdenslitteratur og desuden er grundlaget for al senere vestlig litteraturs formsprog. I arbejdet med latinske tekster lægges grunden til alt seriøst tekstarbejde: For det første lærer man, at grammatikken, sprogets grundlæggende regler, skal tages alvorligt – ellers forstås en latinsk tekst simpelthen ikke. For det andet etableres i det tætte arbejde med teksterne, hvor hvert enkelt ord er betydningsfuldt, en sans for nuancerne i ethvert sprogligt udtryk og nuancens betydning for helheden. Denne metodiske tilgang til en tekst er afgørende for den sproglige kompetence, og – mere generelt – er den en styrkelse af analytiske evner overhovedet. Det er uden tvivl disse metodiske og analytiske kompetencer, der bevirker, at studenter med latin eller græsk fra gymnasiet klarer sig ualmindelig godt på de lange videregående uddannelser – uanset hvilke uddannelser de vælger.

Bevar latin

Det forekommer for at sige det med en jysk underdrivelse meget lidt hensigtsmæssigt i vor tid, hvor internationaliseringen er så betydelig, og hvor den enkeltes beherskelse ikke blot af modersmålet, men også af en række andre europæiske sprog er så afgørende, at afskaffe latinundervisningen i gymnasiet. Det er på tide, at de ansvarlige for det danske skolesystem gør op med udviklingen og retter op på de fejl, der blev begået i ungdomsoprørets kølvand.

Man kan diskutere, om alle i det almene gymnasium skal have latin. Set ud fra en ideel synsvinkel er det også vigtigt, at en læge og en kemiingeniør er sprogligt godt rustet både med henblik på at varetage kommunikationen i sit fag og for at kunne deltage i den offentlige debat i almindelighed. Men det står ikke til diskussion, at danske humanister i dag har en alt for dårlig sproglig uddannelse. Latinkundskaber svarende til den lille latinprøve bør indføres som adgangskrav til humaniora. Det vil højne det generelle sproglige niveau. Desuden bør der stilles krav om latin på højt niveau (som i dag svarer til den gamle nysproglige kompetence) til alle europæiske sprogstudier og til historie. Endelig bør der kræves latin og græsk på højt niveau til de studier, der faktisk har brug for det, som f.eks. teologi, religionsvidenskab, filosofi, klassisk arkæologi og klassisk filologi. Ud over at give bedre studieforudsætninger i fagene på universitetet, vil der heri også ligge en tilskyndelse for elever i gymnasiet til at vælge fagene her. Dermed vil der generelt ske en højnelse af den sproglige kompetence, og man vil sikre at der i Danmark fortsat vil være mennesker, der kvalificeret kan beskæftige sig med antikken. I Sverige og Norge har man gjort forsøget med at fjerne undervisningen i de klassiske fag – i Norge helt, i Sverige nærmest helt. Begge steder begræder man resultaterne og fortryder. I Norge sætter man i disse år et antikprogram i værk for at reparere på de værste følger. Men har man en gang afskaffet et fag, er det uendelig vanskeligt at etablere det igen, når man kommer på bedre tanker. Sporene skræmmer. Bevar de klassiske sprog.

Fremtidsperspektiver

I den moderne verden er den vestlige civilisationsmodel overalt den dominerende og den, der peger fremad. Naturfolkenes kulturer, østens religiøst funderede modeller og den islamiske fundamentalisme har overlevet sig selv eller vil inden for en overskuelig fremtid overleve sig selv i en moder-

ne sekulariseret og globaliseret bykultur. Overalt i verden er det den vestlige kulturmodel, der sætter standarden, sprogligt og kulturelt. Der er ikke tale om kulturimperialisme som bevidst strategi fra vestens side, men om at den vestlige kultur synes at være den eneste mulighed for overlevelse i en verden, hvor befolkningsekspllosionen truer de mindst civiliserede områder katastrofalt. Den vestlige civilisations goder er indlysende: overlevelse i en hungertruet verden samt teknologiske bekvemmeligheder, og det er oplagt dette, der er drivkraften i den vestlige civilisationsmodells fremtrængen. Men vores kultur har problemer indbygget. Dels har den været imperialistisk, den har manglet respekt for andre kulturer og været arrogant og undertrykkende, dels har den moderne industrikultur voldsomme problemer indbygget i sig i form af forurenende affald, den deraf følgende diskussion om grænser for vækst, problemer med, hvordan man skal forholde sig til de fremmede i de enkelte lande etc. Det fra kristendommen løsrevne, sekulariserede, pluralistiske samfund savner fælles filosofisk/etisk grundlag. Det er et samfund under dekonstruktion.

En besindelse på vore kulturelle rødder synes at være en udvej. I det 20. århundrede har man bevidst overset denne mulighed. Man har fokuseret på industrikulturen som en afgørende nyudvikling af den vestlige kultur og troet på, at socialismen kunne være den samfundsmæssige model, marxismen den filosofiske overbygning. Det tog er kørt afgørende af sporet. Det er ikke længere en farbar vej. Forbrugerismen i sig selv er en fattig løsning. En besindelse på humanismen forekommer at være et godt bud. Men der skal startes forfra igen. Som renæssancen søgte tilbage i et forsøg på at overkomme det fastlåste, doktrinære middelaldersamfund i en frugtbar nytænkning og naturligt vendte sig mod europæisk kulturs første civilisation, den romerske og den græske, bør vi nok gøre det samme. Her finder vi samfundsmæssigt en parallel til vores egen storbykultur. Antikkens produktionsapparat bygger ganske vist på slaver, ikke på maskiner, men det er egentlig ikke afgørende. Det afgørende er en parallel pluralistisk kultursituation, et stærkt differentieret samfund med store klasseforskelle, mange forskellige erhverv, forskelle i by- og landkultur, indvandre i meget store tal med afgørende forskellige kulturtraditioner samt en kultureksport til den nyligt erobrede verden (bl.a. næsten hele Europa).

Det politisk/etiske spørgsmål er: Hvordan indretter mennesker sig mest rimelig med hinanden i en sådan verden? Det grundlæggende filosofiske spørgsmål: Hvordan skal den enkelte fortolke sig selv og verden? Det romerske samfund i senrepublikken og tidlig kejsertid formulerer en sådan model, politisk, filosofisk og etisk, som samtidig har den finesse, at den er

sekulariseret – eller i hvert fald pluralistisk religiøs. Det er humanismens første fremtrædelsesform. Europas kulturhistorie er en lang række variationer over humanismen som tema. Dette er vores grundlæggende fælles udgangspunkt. Men vi har glemt eller er ved at glemme det. Vi har bildt os ind, at vi er noget afgørende nyt og anderledes. Det er på tide, at vi besinder os på det fælles kulturelle grundlag, at vi uddanner og danner os, så vi evner at gennemskue, at den kultur, vi nu står i, er et produkt af en lang europæisk tradition, at vi overvejer, hvor stort et ansvar, der ligger på den vestlige verden i forhold til resten af verden, og at vi konstruktivt nytænker den vestlige civilisation. Det er den eneste mulige vej til nytænkning. Først når jeg ved, hvoraf produktet består, og har en anelse om, hvad min specielle kultursituation bygger på, kan jeg nytænke eller omformulere værdigrundlaget. Mennesket er ikke et i luften frit svævende væsen, men kulturelt bestemt, og i den forstand evner det ikke at vælge frit, eller at formulere en fremtid frigjort fra, hvad der er dets kulturelle grundlag.

Der ligger en stor opgave forude for humaniora.